

Роман Михайлович ВЕРНИДУБ

Проректор з навчально-методичної роботи Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Associate Professor, Vice Rector for Research and Methodological Work at the National Pedagogical Dragomanov University.

МОДЕРНІЗАЦІЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ РОЗГОРТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА: ПОТЕНЦІАЛ ДОСЛІДНИЦТВА

У статті обговорюються актуальні завдання вищої педагогічної освіти в умовах розгортання інформаційного суспільства. Зосереджується увага на провідній ролі науки, необхідності запровадження освітніх програм дослідницького характеру для підготовки нового вчителя з інноваційною спрямованістю для майбутньої професійної діяльності.

Зростання ролі знань та інформації в суспільному розвитку, перетворення їх у визначальний фактор економічного росту та конкурентоздатності, бурхливе зростання інформаційно-телекомунікаційних технологій, поширення нових знань, зміни на ринку праці – такі характеристики інформаційного суспільства суттєвим чином підвищують вимоги до навчання і виховання людини. Функція передачі знань освітніми інституціями відходить на другий план. Інформаційне суспільство потребує підготовлену до швидкозмінних умов життя людину, яка здатна до динамічної соціокультурної навігації, самовизначення та самоактуалізації. При цьому підготовка дисциплінованої і надійної робочої сили має відповідати викликам нової економічної реальності, яка розгортається в планетарних масштабах і невідступно відбирає працівників, здатних швидко вчитися, творчо і продуктивно працювати в колективі. Для навчання таких людей система освіти потребує педагогічних працівників з новими якостями професійної підготовки – творчих, демократичних, високо моральних і свідомих провідників кращих педагогічних традицій національної освіти, здатних до реалізації інноваційних методик навчально-виховної роботи.

Відтак актуальним є з'ясування тенденцій розвитку вищої педагогічної освіти в умовах розгортання інформаційного суспільства, визначення ролі дослідництва, як необхідної умови якісної професійно-педагогічної підготовки.

Філософсько-педагогічне осмислення суспільної ролі науки в інформаційну епоху, місця дослідництва в структурі професійної підготовки учителя проводилося в роботах В. П. Андрущенко, С. І. Бризгалової, С. У. Гончаренко, І. А. Зимньої, В. М. Литовченко, О. М. Микитюка, К. Поппера, О. А. Шашенкової та інших вчених.

В епоху тотальної інформатизації використання світової інформаційної мережі для соціалізації окремих індивідів на рівні віртуальних груп і мережевих спілок викликає нові протиріччя – поява нової комунікації, нових типів відносин між людьми і соціальними групами протиставляється звичним принципам централізованого управління та організації, дисциплінованості та регламентації суспільних відносин.

Інтернет як засіб, сам по собі “нейтральний” – він лише забезпечує швидкий, прямий і неформальний зв'язок, створює тісніше глобальне інформаційне середовище, в якому дуже складно встановити перешкоди поширенню “позитивних” чи “негативних” зразків масової культури. “Інформація накопчується на людину як лавина в горах... До цього треба додати комп'ютерний, телекомунікаційний і факсовий зв'язок, електронну пошту та інші засоби комунікації. Інформаційна насиченість життєдіяльності людини досягає розмірів, загрозливих для психіки традиційно підготовленої особистості. Освіта має не лише захистити людину від обвального потоку інформації, а й навчити її жити в ньому, користуватися інформацією”, – підкреслює В. Андрущенко [1, с. 358].

В цьому контексті завдання освіти і виховання полягає в підготовці людини до сучасного життя. Для інформаційного суспільства дуже важливими представляються ідеї співпраці, діалогу, поваги особистості та її прав, визнання іншої точки зору, прийняття рішень, що враховують інтереси всіх. З іншого боку, важливим сформованим світоглядним здобутком кожного має стати критичний аналіз глобального контенту, раціональне використання світової павутини.

К. Поппер, автор всесвітньо відомої праці "Відкрите суспільство та його вороги", зауважував, що "розум, як і наука, розвивається шляхом взаємної критики" [2, с. 245]. Критичне мислення формує насамперед творчий підхід до будь-якої діяльності людини, а сама творчість за Поппером спонукає до демократичних основ людського спілкування. "Ми, – пише він, – передусім не повинні завдати шкоди – це слід визнати за основу освітянської діяльності. Дай молодим те, в чому вони відчують нагальну потребу, щоб стати незалежними від нас і спроможними робити свій вибір" [2, с. 300].

Вимоги інформаційного суспільства обумовлюють зміну пріоритетів розвитку сучасної вищої педагогічної освіти з традиційних на інноваційні, підвищення значення дослідництва в освітніх програмах підготовки майбутніх педагогів. Створення нових навчальних програм, використання проектних та інформаційних технологій навчання, електронних підручників і навчальних посібників, різних методичних матеріалів – це лише окремі напрями вдосконалення системи інноваційної підготовки майбутнього вчителя.

С. Гончаренко вважає, що "сучасний етап розвитку людської цивілізації посилює вимоги до наукової компетентності фахівців з вищою освітою". На його глибоке переконання, "вони повинні вміти творчо мислити, самостійно поповнювати свої знання, орієнтуватись у бурхливому потоці наукової інформації" [6, с. 7]. Необхідність підвищення рівня наукової підготовки є характерною ознакою сучасного вчителя.

Інноваційна економіка інформаційної епохи розвивається за потужної науково-технічної підтримки, яка неможлива без високого рівня освіти, вирішальним стає рівень інтелектуального потенціалу суспільства. Виховання творчої особистості з певним набором соціокультурних характеристик, що будуть відбивати раціональний тип мислення, толерантність і високий ступінь самоорганізації членів суспільства, потребує створення у навчальних закладах освітнього середовища, що включає різні проблемні та дослідницькі програми для підготовки громадян із інноваційним та пошуковим стилем мислення.

У сучасних соціально-економічних умовах освітні установи придбали нову функцію – дослідницько-пошукову, а педагогічне дослідження стало важливим чинником становлення творчої особистості педагога. Тому при підготовці учителя необхідно створити умови для формування готовності майбутнього педагога до розвитку дослідно-пошукових умінь і навичок у школярів.

Виникає необхідність в підготовці майбутніх педагогічних працівників до переходу на якісно нову систему

організації освітньої діяльності, де засвоєння учнями знань відбувається з позиції першовідкривача і постійного пошуку істини. В основі дослідницького навчання лежить необхідність опанування дослідницькими вміннями і навичками студентами. Вони мають вміння надавати кваліфіковану педагогічну підтримку – йдеться про педагогічний супровід дослідницької діяльності, де першочерговим завданням є навчання учнів пошуковим прийомам здобуття знань.

Сучасний стан розробки освітніх програм характеризується пошуком нових шляхів організації навчання, співпраці викладачів і студентів, у процесі яких відбувається формування ініціативи, самостійності і творчості останніх, залучення їх до проектної та науково-дослідницької діяльності. Формування дослідницьких умінь студентів залежить від організації їх навчально-пізнавальної роботи у взаємозв'язку з науково-дослідницькою діяльністю.

З цієї точки зору, в структурі професійних компетентностей вчителя особливо важливо виділити саме здатність до дослідництва. Для успішної майбутньої педагогічної діяльності важливо в процесі професійної підготовки сформувати у студентів дослідницькі вміння та навички.

Аналіз літературних джерел показує різні підходи вчених до класифікації дослідницьких умінь, вивчення питання формування дослідницької компетентності студентів. Дослідницька компетентність є сукупністю систематизованих знань, умінь і навичок особистості, поглядів і переконань, які визначають функціональну готовність учителя до

творчого пошукового рішення педагогічних ситуацій і завдань [3, с. 39]. В. Литовченко поділив дослідницькі вміння на операційні, організаційні, практичні та комунікативні групи умінь.

Залежно від логіки наукового дослідження, С. Бригалова виокремлює науково-інформаційні, методологічні, теоретичні, емпіричні, письмово-мовні, комунікативно-мовні дослідницькі вміння [4]. За основу власної класифікації І. Зимня, О. Шашенкова беруть різні аспекти дослідницької діяльності [5, с. 28]: інтелектуально-дослідницький аспект, інформаційно-рецептивний аспект та продуктивний аспект.

Практика свідчить, що дослідницька робота студентів істотно підвищує інтерес до вивчення загальних і спеціальних дисциплін, сприяє формуванню теоретичних і практичних навичок, необхідних фахівцю-досліднику, розширює науковий світогляд і здібності до проведення методологічного аналізу й критичного розуміння досягнень сучасної науки.

Здебільшого традиційно виділяють два види наукової діяльності студентів, які різняться рівнем включення в формальний навчальний процес. При цьому часто наукову діяльність студентів в межах навчального плану відносять до навчально-дослідницької роботи студентів, а щодо науково-дослідницької роботи студентів, то вважається, що вона проводиться поза навчальним процесом і не входить до навчального часу підготовки.

До навчально-дослідницької роботи студентів традиційно відносять участь в навчально-наукових

семінарах, написання і виступи з науковими рефератами, підготовка і захист курсових та кваліфікаційних наукових робіт, вивчення основ наукових досліджень під час підготовки і виконання завдань на лабораторних, практичних, семінарських або самостійних заняттях, виконання завдань дослідницького характеру в період проходження практики, підготовки індивідуальних творчих завдань (програм, перекладів, глосаріїв, описів, ессе, кросвордів тощо) та виконання контрольних робіт, що містять елементи проблемного пошуку.

Вважається, що науково-дослідницька робота студентів в університеті здійснюється у певних формах: участь в роботі студентських наукових гуртків і проблемних груп, студентського науково-творчого товариства, участь студентів у наукових конференціях, конкурсах, олімпіадах та підготовка публікацій за результатами проведених досліджень, участь студентів у проведенні досліджень з ініціативної кафедральної тематики, у межах творчої співпраці кафедр, у виконанні держбюджетних або госпрозрахункових наукових робіт тощо.

Якісна підготовка творчих педагогів-дослідників, здатних через новаторство у навчанні, вихованні та науково-методичній роботі забезпечити вимоги інформаційного суспільства, має здійснюватися в умовах реалізації інноваційних освітніх програм, які включають гуманітарну, фундаментальну і спеціальну підготовку, реалізують науково-дослідну компоненту підготовки, у тому числі в структурі

навчального часу. Такі програми вищої освіти забезпечують, крім того, формування потенціально активного освітньо-наукового поля університету, який ставить за мету вийти на рівень діяльності високо рейтингових дослідницьких університетів.

Для організації науково-дослідної роботи студентів, яка включена до структури навчального часу, доцільно запровадити виконання колективних та індивідуальних наукових проєктів, вирішення проблемних, пошукових та експериментальних завдань в рамках вивчення теоретичних дисциплін та міждисциплінарних курсів, виконання лабораторних, практичних і самостійних завдань за тематикою наукового пошуку, написання і захист рефератів і курсових робіт, вирішення проблемних завдань під час виробничої та переддипломної практик, запровадження систематичних наукових семінарів та інших форм взаємодії студентів та їх наукових керівників.

У ході проведення дослідницької роботи особливе значення має педагогічне проектування, яке розглядається як основа формування проєктної культури майбутнього педагога. Проєктна діяльність розвиває продуктивність уяви, підсилює педагогічне моделювання, яке суб'єктивізує реальні навчальні ситуації і унормовує дії з вирішення конкретних освітніх проблем. Розвиток проєктної культури майбутнього педагога стимулює збільшення соціальної активності, розширення спільної з іншими людьми креативної діяльності, емоційного збагачення, відчуття здатності до логічних і послідовних розв'язків непередбачених педагогічних ситуацій та продуктивного перетворення

дійсності, отримання професійного результату у вигляді важливих особистісних надбань педагогічного досвіду.

В умовах розгортання інформаційних технологій роль педагогічного університету полягає в формуванні творчого професіоналізму учителя і викладача, оволодінні ними дослідницькими компетентностями та навичками демократичного спілкування в ситуаціях, що швидко змінюються, засвоєнні методів самоорганізації в умовах динамічних суспільних змін, зміцненні і розвитку інноваційних умінь пошуку і створення

нових знань і уявлень, спрямованих на виховання конкурентоздатного суб'єкта інформаційного суспільства.

Таким чином, актуальними завданнями модернізації університетської педагогічної освіти в умовах розгортання інформаційного суспільства є розробка та запровадження освітніх програм дослідницького характеру для підготовки нового вчителя з інноваційною спрямованістю до майбутньої професійної діяльності в непередбачуваних педагогічних ситуаціях динамічного розвитку суспільства знань.

Література:

1. Андрущенко В. П. Світанок Європи: Проблема формування нового учителя для об'єднаної Європи XXI століття. / Віктор Андрущенко. – К. : Знання України, 2012. – 1099 с.
2. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги / К. Поппер ; переклад з англ. О. Коваленка. – К. : Видавництво "Основи", 1994. – 444 с.
3. Литовченко В. Н. Формирование исследовательских умений студентов педагогических специальностей университета средствами НИР : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / В. Н. Литовченко. – Минск, 1999. – 197 с.
4. Брызгалова С. И. Формирование в вузе готовности учителя к педагогическому исследованию: теория и практика : монография / С. И. Брызгалова. – Калининград, 2004. – 151 с.
5. Зимняя И. А. Исследовательская работа как специфический вид человеческой деятельности / И. А. Зимняя, Е. А. Шашенкова. – Ижевск : ИЦПКПС, 2001. – 98 с.
6. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження : методичні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Київ-Вінниця : ДОВ "Вінниця", 2008. – 278 с.

ВЕРНИДУБ РОМАН МИХАЙЛОВИЧ.
МОДЕРНИЗАЦІЯ
УНИВЕРСИТЕТСЬКОГО
ПЕДАГОГІЧЕСЬКОГО ОБРАЗОВАНИЯ
В УСЛОВИЯХ РАЗВЕРТЫВАНИЯ
ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА:
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ
ПОТЕНЦИАЛ

В статье обсуждаются актуальные задачи высшего педагогического образования в условиях развертывания информационного общества. Концентрируется внимание на ведущей роли науки, необходимости разработки образовательных программ исследовательского характера для подготовки нового учителя с инновационной направленностью для будущей профессиональной деятельности.

VERNYDUB ROMAN.
MODERNIZATION OF UNIVERSITY
PEDAGOGICAL EDUCATION IN
CONDITIONS OF DEPLOYMENT OF
INFORMATION SOCIETY: POTENTIAL
FOR RESEARCH WORK

Urgent tasks of higher pedagogical education in the conditions of information society deployment were discussed in the paper. The attention is focused on the leading role of science, the need to introduce educational programs of research nature and training a new teacher with innovative direction for future professional activities.